

Stupanje na snagu izmjena i dopuna Zabrane uvoza i izvoza opasnog otpada koji je dio Baselske konvencije

Vodič za posljedice i sljedeće korake

Studenj 2019. godine

Basel Action Network (BAN) je mreža osnovana 1997. godine. BAN je dobrotvorna organizacija Sjedinjenih Američkih Država sa sjedištem u Seattleu. BAN je jedina svjetska organizacija usredotočena na suočavanje globalne okolišne pravde s ekonomskom neučinkovitošću trgovine toksinima te njihovim razornim utjecajima. BAN danas služi kao centar za distribuciju informacija novinarima, akademikima i široj javnosti o temi trgovanja otpadom. U svojim istraživanjima, BAN je otkrio tragediju odlaganja opasnog elektroničkog otpada u tzv. zemlje u razvoju.

www.ban.org

IPEN je globalna mreža nevladinih organizacija od javnog interesa (NVO) koja se zalaže za budućnost bez toksina. IPEN se sastoji od više od 550 nevladinih organizacija u više od 116 država. Zajedno radimo na tome da se otrovne kemikalije i metali više ne proizvode, koriste ili odlažu na načine koji štete ljudskom zdravlju i okolišu. IPEN i njegove organizacije koje sudjeluju postale su vodeća sila u regulaciji kemikalija i otpada i ubrzavaju međunarodni pokret za promicanje ne-štetnih kemikalija i zaustavljanje proizvodnje najopasnijih svjetskih tvari.

www.ipen.org

ZAHVALA IPEN-a

IPEN sa zahvalnošću prihvaća financijsku potporu od strane Švedske vlade i drugih donatora koji su omogućili izradu ovog dokumenta. Izneseni stavovi i tumačenja u ovom dokumentu ne moraju nužno biti u skladu sa službenim mišljenjem bilo koje institucije koja pruža financijsku potporu. Odgovornost za sadržaj u potpunosti je na IPEN-u.

ŠTO JE BASELSKA KONVENCIJA?

Baselska konvencija o kontroli prekograničnog kretanja opasnog otpada i njegovom odlaganju usvojena je 22. ožujka 1989. godine, a stupila je na snagu 5. svibnja 1992. Brojni međunarodni skandali koji su se počeli događati krajem 1980-ih, vezani uz trgovinu opasnim otpadom potaknuli su poziv za sklapanjem ugovora. Cilj Baselske konvencije je zaštititi okoliš i zdravlje ljudi od štetnih učinaka otpada, posebno uzimajući u obzir ranjivosti zemalja u razvoju. Obveze Ugovora uključuju (1) smanjenje i minimiziranje otpada na izvoru (2) gospodarenje otpadom u

državi u kojoj se otpad stvara (3) svođenje prekograničnog kretanja otpada na minimum (4) gospodarenje otpadom na ekološki prihvatljiv način i (5) stroga kontrola trgovine otpadom koja se događa putem mehanizma obavijesti i pristanka poznatog kao "prethodno informirani pristanak".

Ugovor trenutno potpisuje 187 država.

ŠTO SU IZMJENE I DOPUNE BASELSKE ZABRANE UVOZA I IZVOZA OPASNOG OTPADA?

Izmjene i dopune Baselske zabrane (u daljnjem tekstu „Zabrane“) sporazum je potpisan od stranaka Baselske konvencije da zabrani državama članicama Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), državama članicama Europske unije (EU) i Lihtenštajnu izvoz opasnog otpada, definiranog u Konvenciji, u druge države - prije svega u zemlje u razvoju ili zemlje s tranzicijskim ekonomijama. Za specifični tekst, pogledajte Dodatak 4. 1.

KADA ZABRANA STUPA NA SNAGU?

Nakon ovogodišnje ratifikacije Konvencije od strane Republike Hrvatske, izmjene i dopune Zabrane dobile su potreban broj država za stupanje zakona na snagu. To će se dogoditi 5. prosinca 2019. Međutim, važno je napomenuti da su ga mnoge države, odnosno sve države članice EU, već implementirale u svoj nacionalni zakon.

KOJA JE POVIJEST IZMJENA I DOPUNA BASELSKE ZABRANE IZVOZA OPASNOG OTPADA?

U ožujku 1989. godine u Baselu u Švicarskoj stvorena je Baselska konvencija kao globalni odgovor na alarmantni porast trgovanja toksičnim otpadom koji je postao epidemija u kasnim 1980-ima. Međutim, originalni ugovor nije zabranio prekogranično kretanje opasnog otpada, već je, na razočaranje zemalja u razvoju, zahtijevao prethodno informirani pristanak. 1994. godine, na drugoj konferenciji stranaka izmjene i dopune Zabrane prihvatile su se kao odluka što se ponovilo i 1995. godine u obliku predloženih izmjena i dopuna. Nakon dugog niza nastojanja pojedinih razvijenih zemalja da oslabe ili potkopaju izmjene i dopune Zabrane, uključujući ponudu za tumačenje Konvencije, kako bi se odgodilo stupanje na snagu, na desetoj konferenciji stranaka, 2009. godine, odlučeno je da izmjene i dopune Zabrane stupe na snagu s 3/4 prisutnih stranaka koje su glasale u trenutku njezina donošenja 1995. Deset godina kasnije, 2019. St. Kitts i Nevis, a zatim i Hrvatska, bile su posljednje dvije zemlje čime se dosegao potreban broj za stupanje Zabrane na snagu. Za detaljniju povijest pogledajte Dodatak 2.

OBVEZUJU LI IZMJENE I DOPUNE BASELSKE ZABRANE DRŽAVE KOJE GA NISU RATIFICIRALE?

Da, mogu ih obvezati. Iako su izmjene i dopune tehnički obvezujuće samo za one države koje su ga ratificirale, sve stranke Baselske konvencije i dalje moraju poštivati zabrane uvoza od strane drugih država.

Dakle, države iz Priloga VII. (OECD, EU, Lihtenštajn), bez obzira na to jesu li ratificirale izmjene i dopune Zabrane ili ne, ne mogu izvoziti opasni otpad u države koje nisu u Prilogu VII. (zemlje u razvoju ili tranzicijske zemlje) jer njihova ratifikacija automatski znači njihovu nacionalnu zabranu uvoza. Također, zemlje u razvoju (koje nisu u Prilogu VII Baselske konvencije), bez obzira na to jesu li ratificirale izmjene i dopune Zabrane, neće moći prihvatiti opasni otpad od država iz Priloga VII koje su ratificirale izmjene i dopune Zabrane, jer je tim državama zabranjeno izvoziti opasan otpad u bilo koju zemlju koja nije u Prilogu VII, u skladu s izmjenama i dopunama Zabrane. Međutim, ako ni države koje uvoze preko granice niti države koje izvoze preko granice nisu ratificirale izmjene i dopune Zabrane, tada se ona neće primjenjivati. Zato je važno da sve države ratificiraju izmjene i dopune Zabrane.

KOJI OTPAD JE POKRIVEN IZMJENAMA I DOPUNAMA ZABRANE?

Izmjene i dopune Zabrane uključuju najviše postojanih organskih onečišćujućih tvari (POPs), većinu elektroničkog otpada, većinu zastarjelih brodova, većinu zapaljivih tekućina i najotrovnijih teških metala. Vjerojatno neće uključivati plastični otpad, otpadni metal ili otpad od papira osim ako nije kontaminiran ili ne sadrži opasan otpad / materijal. Službeno, Baselska zabrana pokrit će sav otpad naveden u Prilogu I. Baselske konvencije, a posjeduje opasne karakteristike iz Priloga III. Uključit će i sav otpad naveden u Prilogu VIII (pretpostavljeni tokovi opasnog otpada), osim ako se pokaže da oni nemaju opasna svojstva iz Priloga III. Ne mora nužno uključivati i otpad za koji je utvrđeno da je opasan na nacionalnoj razini (otpad iz članka 1. stavka 1.b.), no prema potrebi se može zatražiti u nacionalnom provedbenom zakonodavstvu. Također neće uključivati otpad iz Priloga II osim ako to ne pokrene neka od država. Pozivamo stranke da uključe posljednje dvije spomenute kategorije prilikom donošenja ili izmjene provedbenog zakonodavstva.

ŠTO IZMJENE I DOPUNE BASELSKE ZABRANE NE ČINE?

Izmjene i dopune Baselske zabrane ne stvaraju bilo kakvu zabranu trgovanja između država iz Priloga VII (OECD, EU i Lihtenštajn), između država koje nisu u Prilogu VII (uglavnom zemalja u razvoju i tranzicijskih zemalja) ili od zemalja koje nisu iz Priloga VII. Nadalje, osim ako ne dođe do kontaminacije, izvoz neopasnog otpada kao što su ostaci bakra, čelika, aluminijska, stakla, papira itd. ne zabranjuje se, ili čak otpad iz Priloga II (otpada posebne kategorije), koji trenutno uključuje kućni otpad, pepeo od spaljivanja kućnog otpada, a u skoroj budućnosti, razni plastični otpad koji se teško reciklira (nove „norveške izmjene“).

POSTOJE LI IZNIMKE IZMJENA I DOPUNA ZABRANE U POSEBNIM UVJETIMA, KAO NPR. POSEBNI DOGOVORI ILI OGRAĐIVANJA?

Ne.

KOJI SU PRAVNI UTJECAJI IZMJENA I DOPUNA ZABRANE?

Pet je ključnih pravnih učinaka izmjena zabrane:

1. Sljedeće države (one koje su ratificirale izmjenu i dopunu Zabrane, navedene u Prilogu VII) **ni u kojem slučaju ne smiju izvoziti opasni otpad u države koje nisu u tom Prilogu**: Austrija, Belgija, Bugarska, Čile, Hrvatska, Cipar, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Mađarska, Irska, Italija, Latvija, Litva, Luksemburg, Malta, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugal, Rumunjska, Slovačka, Slovenija, Španjolska, Švedska, Švicarska, Turska i Ujedinjeno Kraljevstvo.

2. Države koje su ratificirale izmjene i dopune Zabrane koje nisu navedene u Prilogu VII **ne smiju uvoziti/prihvaćati opasan otpad država iz Priloga VII**. Tako sljedeće države ne mogu primiti izvoz opasnog otpada od članica OECD-a, država članica EU ili Lihtenštajna: Albanija, Alžir, Andora, Antigva i Barbuda, Argentina, Bahrein, Benin, Bolivija, Bocvana, Brunej, Kina, Kolumbija, Kongo, Otočje Cook, Obala Bjelokosti, Ekvador, Egipat, Salvador, Etiopija, Gambija, Gana, Gvatemala, Gvineja, Indonezija, Iran, Jamajka, Jordan, Kenija, Kuvajt, Libanon, Lesoto, Liberija, Malavi, Malezija, Maldivi, Malta, Mauricijus, Monako, Crna Gora, Maroko, Namibija, Niger, Nigerija, Sjeverna Makedonija, Oman, Panama, Paragvaj, Peru, Katar, Moldavija, Saudijska Arabija, Srbija, Sejšeli, Južna Afrika, Šri Lanka, St. Kitts i Nevis, St. Lucia, Sirija, Trinidad i Tobago, Tunis, Tanzanija, Urugvaj i Zambija.

3. Sve države potpisnice Baselske konvencije moraju poštovati državne zabrane uvoza ili izvoza otpada drugih država. Kao takve, čak i države koje nisu ratificirale izmjenu i dopunu Zabrane moraju poštovati one koje su je ratificirale. Dakle, države iz Priloga VII koje nisu ratificirale izmjenu i dopunu Zabrane ne mogu izvoziti opasni otpad u države koju su ga ratificirale, a nisu u Prilogu VII. Isto tako, države koje nisu u Prilogu VII, a koje nisu ratificirale amandman zabrane, ne mogu uvoziti opasni otpad iz država u Prilogu VII.

4. Nakon što izmjene i dopune Zabrane stupe na snagu, 5. prosinca 2019., postat će dio Baselske konvencije kao novi članak 4a. To znači da će izmjene i dopune Zabrane biti pravno obvezujuće za države koje odluče ratificirati ugovor nakon ovog datuma (poput SAD-a), jer će biti dio ugovora.

5. Kako će izmjene i dopune Zabrane postati dijelom Konvencije, kršenje će se tretirati jednako kao i ostali ilegalni promet na temelju Konvencije. Kršenja od strane državljanina ili korporacija smatrat će se ilegalnim prometom i kaznenim djelom koje će procesuirati zemlja koja je ratificirala izmjene i dopune Zabrane. Ako države koje uvoze ili izvoze opasan otpad, a ratificirale su izmjene i dopune, ne izvrše Zabrane ili djeluju protiv nje, uključujući nepoštivanje

ratifikacije drugih država, biti će podložne mehanizmu nepoštivanja Konvencije, kao i mogućoj međunarodnoj osudi.

KOJI SU POLITIČKI UTJECAJI IZMJENE I DOPUNE ZABRANE?

Tri su ključna politička utjecaja izmjene i dopune Zabrane:

1. Države iz Priloga VII koje još nisu ratificirale izmjene i dopune Zabrane, biti će pod pritiskom ratifikacije te će se morati suzdržati od izvoza u države koje nisu u Prilogu VII, bez obzira na zakon. Te države uključuju: Australiju, Kanadu, Japan, Meksiko, Novi Zeland, Južnu Koreju i Sjedinjene Države.

2. Države Baselske konvencije koje nisu u Prilogu VII i još nisu ratificirale izmjene i dopune Zabrane morat će to učiniti kako bi ažurirale obveze Baselske konvencije i zaštitile se od uvoza opasnog otpada. To su sljedeće države: Afganistan, Angola, Armenija, Azerbajdžan, Bahami, Bangladeš, Barbados, Bjelorusija, Belize, Butan, Bosna i Hercegovina, Brazil, Burkina Faso, Burundi, Cabo Verde, Kambodža, Kamerun, Srednjeafrička Republika, Čad, Komori, Kuba, Demokratska Republika Kongo, Demokratska Narodna Republika Koreja, Džibuti, Dominika, Dominikanska Republika, Ekvatorijalna Gvineja, Eritreja, Swaziland, Gabon, Gruzija, Gvineja Bisau, Gvajana, Honduras, Indija, Irak, Izrael, Kazahstan, Kiribati, Kirgistan, Libija, Laos, Madagaskar, Mali, Marshallovi otoci, Mauritanija, Mikronezija, Mongolija, Mozambik, Mianmar, Nauru, Nepal, Nikaragva, Pakistan, Palau, Papua Nova Gvineja, Filipini, Republika Moldavija, Ruska Federacija, Ruanda, Samoa, Sao Tome i Principe, Senegal, Sierra Leone, Singapur, Somalija, Sveti Vincent i Grenadini, Država Palestina, Sudan, Surinam, Tadžikistan, Tajland, Togo, Tonga, Turkmenistan, Uganda, Ukrajina, Ujedinjeni Arapski Emirati, Uzbekistan, Vanuatu, Venezuela, Vijetnam, Jemen i Zimbabve.

3. Općenito, snagom međunarodnog prava, izvoz opasnog otpada bogatih industrijaliziranih svjetskih sila u siromašnije države bit će tretirano kao kazneno ili neodgovorno djelo kao i svi drugi oblici izrabljivačke eksternalizacije stvarnih troškova i štete siromašnim zemljama.

KAKO IZMJENE I DOPUNE ZABRANE UTJEČU NA OKOLIŠ?

Rješenja odozgo prema dolje: I prije samog stupanja na snagu, kada su Europska unija, Norveška i Švicarska usvojile izmjene i dopune Zabrane ubrzo nakon usvajanja 1995. godine, spriječilo se stotine, ako ne i tisuće pošiljaka opasnog otpada, uključujući elektronički otpad i zastarjele brodove. Utjecaj toga nije moguće kvantificirati, ali zbog razlika u normama i uvjetima zaštite okoliša i rada razvijenih zemalja i zemalja u razvoju, može se tvrditi da su spašeni mnogi životi, da voda i zrak kao resursi uspijevaju ostati nekontaminirani, da su zaštićene mnoge divlje životinje te da je spriječeno mnogo zaraznih bolesti u zemljama u razvoju. Za više informacija o

utjecajima štetnog gospodarenja otpadom zbog trgovanja otpadom između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju posjetite web stranicu Basel Action Network.

Rješenja odozdo prema gore: Prisiljavanjem na regulaciju internalizacije troškova i štete, rješenja odozdo prema gore uz krizu s otpadom postaju ekonomska nužnost. Rješenja koja uključuju sprječavanje nastanka otpada i izbjegavanje opasnih ulaza dugoročno su mnogo učinkovitija te ekonomičnija od ublažavanja zagađenja odozgo prema dolje. Iako nije moguće izmjeriti, ranijim usvajanjem izmjena i dopuna Zabrane sprječava se tisuće tona otpada, dok se istovremeno povećavaju poticaji za inovaciju u svrhu sprječavanja nastanka otpada.

POSTOJI LI VEZA IZMEĐU IZMJENA I DOPUNA ZABRANE I POSLJEDNJIH IZMJENA I DOPUNA BASELSKE KONVENCIJE KOJE ZAHTJEVAJU DA SE ODREĐENI PLASTIČNI OTPAD TAKOĐER UKLJUČI U KONVENCIJU?

Izmjene i dopune Baselske konvencije usvojene na 14. konferenciji stranaka uključile su u Prilog II određeni plastični otpad (otpad na posebno razmatranje), koji nije nužno definiran kao opasni otpad. Izmjena i dopuna Zabrane odnosi se samo na opasni otpad.

Međutim, prilikom provedbe izmjena i dopuna Zabrane države se treba poticati na uključivanje otpada iz Priloga II u svoj nacionalno zakonodavstvo, osiguravajući obuhvaćanje otpada iz Priloga II. To su učinile sve države članice EU (njih 28) u svojim Uredbama o pošiljci otpada.

KOJI JE ODNOS IZMEĐU ROTTERDAMSKE KONVENCIJE I IZMJENA I DOPUNA ZABRANE?

Kada je kemikalija navedena u Rotterdamskoj konvenciji namijenjena odredištu iz Priloga IV Baselske konvencije (slučaj uporabe ili odlaganje), tada je vrlo izgledno da će se zabraniti izvoz te kemikalije iz država iz Priloga VII (OECD, EU i Lihtenštajn) u države koje nisu u Prilogu VII. Iznimka bi bila kada takva kemikalija ne bi bila na popisu Priloga I Baselske konvencije te ne bi sadržavala štetne karakteristike iz Priloga III.

KOJI JE ODNOS IZMEĐU STOCKHOLMSKE KONVENCIJE I IZMJENA I DOPUNA ZABRANE?

Kada su postojane organske onečišćujuće tvari (POP), definirane Stockholmskom konvencijom, namijenjene odredištu Priloga IV Baselske konvencije (oporaba i odlaganje), tada je vrlo izgledno da će se zabraniti izvoz iz država iz Priloga VII u države koje nisu u Prilogu VII. Jedine iznimke tog pravila vrijedile bi u rijetkim slučajevima; ako takva kemikalija ne bi bila navedena u Prilogu I Baselske konvencije ili ako ne bi imala opasne karakteristike. Zabrana izvoza mogla bi

uključivati otpadne proizvode poput plastike kontaminirane razinama PBDE (bromiranim retardantima) na razinama višim od praga niskih koncentracija organskih onečišćujućih tvari.

BUDUĆI DA VEĆ STUPA NA SNAGU, ZAŠTO BI DRŽAVE ŠTO PRIJE TREBALE RATIFICIRATI IZMJENE I DOPUNE ZABRANE UVOZA I IZVOZA OPASNOG OTPADA BASELSKE KONVENCIJE?

1. Zbog zaštite zdravlja ljudi i okoliša te sprječavanja nepravde u okolišu odozdo prema gore kao i odozgo prema dolje, posebno u zemljama u razvoju i tranziciji.

2. Bez obzira na obvezu poštivanja zabrana uvoza i izvoza ostalih država, izmjene i dopune ne postaju pravno obvezujuće za ugovorne strane dok se ne ratificiraju. Trenutno Baselsku konvenciju potpisuje 187 država, a izmjene i dopune Zabrane u Baselskoj konvenciji samo 97 država. Izmjene i dopune Zabrane od 5. prosinca 2019. postaju dio Baselske konvencije, ali je nužno da se one ratificiraju odvojeno kako bi novi članak 4a postao važeći. Konvencija bez izmjena i dopuna Zabrane bila bi potpuno zastarjela. Države potpisnice bi zato trebale pokrenuti ažuriranje ratifikacijskog paketa i svojeg nacionalnog zakonodavstva. Mora se zatvoriti jaz između 187 država potpisnica Baselske konvencije i samo 97 država potpisnica izmjena i dopuna Zabrane.

3. Države iz Priloga VII koje još uvijek nisu ratificirale izmjene i dopune Zabrane, trebale bi razmisliti o tome koliko je odbijanje ratifikacije štetno za diplomaciju. To bi bilo jednako sljedećoj izjavi: „Želimo zadržati mogućnost izvoza opasnog otpada u zemlje u razvoju, usprkos tome što se Baselska konvencija koju smo potpisali izmijenila kako bi se zabranila takva vrsta trgovanja.“

4. Države koje nisu u Prilogu VII, a još uvijek nisu ratificirale izmjene i dopune Zabrane šalju poruku koja kaže: „Želimo zadržati mogućnost uvoza opasnog otpada u našu zemlju i u zemlje u razvoju, usprkos tome što se Baselska konvencija koju smo potpisali izmijenila kako bi se zabranila takva vrsta trgovanja.“

ŠTO DRŽAVE KOJE SU RATIFICIRALE IZMJENE I DOPUNE ZABRANE JOŠ MORAJU UČINITI SADA KADA ZABRANA STUPA NA SNAGU?

1. Stranke, koje to još nisu učinile, trebale bi što prije osigurati da njihov nacionalni zakon pravilno provodi izmjene i dopune Zabrane uvoza i izvoza opasnog otpada. Nadalje, u ovom trenutku ih pozivamo da dodaju Prilog II Baselske konvencije na popis zabranjenih materijala kao što je to učinila EU. Nužno je imati na umu da Prilog II trenutno sadrži sljedeći otpad: otpad prikupljen iz kućanstava (Y46) i ostatke nastale spaljivanjem otpada iz kućanstava (Y47). Kada nove izmjene vezane uz plastiku stupe na snagu 1. siječnja 2021., Prilog II također će sadržavati većinu miješanog plastičnog otpada, osim onog koji je opasan ili je: (a) otpad namijenjen za recikliranje, a sastoji se gotovo isključivo od nehalogeniranog polimera (poput polietilena, polipropilena itd.) (b) stvrdnuta smola ili produkt kondenzacije (poput uree formaldehidnih smola); (c) fluorirani polimer (poput polivinil-florida). Države bi također trebale razmisliti o proširenju nacionalnog zakonodavstva u svrhu širenja zaštitnog

opsega dodavanjem otpada obuhvaćenog zakonom. Neke države su na svoje popise opasnog otpada uvrstile vrlo stare ili zastarjele elektroničke proizvode bez obzira na funkcionalnost. Prema Baselskoj konvenciji, ostale države moraju poštivati takve nacionalne mjere / definicije.

2. Vlade, odnosno ministarstva trebaju uspostaviti mjere izvršenja te su dužne obavijestiti privatni sektor o novim zakonima kako bi se spriječile nezakonite aktivnosti.
3. Vlade, odnosno ministarstva moraju odmah pregledati sve sklopljene sporazume iz članka 11 Baselske konvencije kako bi utvrdile jesu li valjani te jesu li u skladu s novim obvezama izmjena i dopuna Zabrane. Osobito zabrinjavaju Hong Kongška konvencija o recikliranju brodova (nije na snazi) i EU Uredba o recikliranju brodova (na snazi). Ta dva sporazuma o recikliranju brodova u mnogočemu su slabija od Baselske konvencije te ne dopuštaju provođenje izmjena i dopuna Zabrane kao dijela paketa „jednake razine kontrole“ što se zahtijeva u svim sporazumima iz članka 11.

IMPLIKACIJE PLANA LIBERALIZACIJE TRGOVANJA E-OTPADOM

Pored već spomenutog, države potpisnice Baselske konvencije trebale bi pregledati privremeno usvojene Smjernice o prekograničnom kretanju elektroničkog otpada. Ova Smjernica u stavku 31 jednostrano tvrdi da nefunkcionalna elektronička oprema može biti proglašena otpadom ako se tvrdi da se izvozi na popravak. Međutim, to nije bilo predviđeno u trenutku kada su se pisale izmjene i dopune Zabrane te kada ih je većina država ratificirala. Tokovi kretanja e-otpada koje je nova Smjernica o prekograničnom kretanju elektroničkog otpada dizajnirala je neprimjerena budući da će se taj otpad zbog suženja definicije obično kretati iz razvijenih zemalja i zemlje u razvoju. Dakle, ako se nova Smjernica o prekograničnom kretanju elektroničkog otpada kojim slučajem ne promijeni, ugrozit će izvornu namjeru, a time i svrhu izmjena i dopuna Zabrane. Stoga je u takvoj situaciji suzdržati se od promjene definicije otpada prema toj Smjernici te ispraviti postojeću Smjernicu prije konačnog usvajanja.

KOJI SU ODGOVORI NA NAJČEŠĆE ARGUMENTE PROTIV IZMJENA I DOPUNA ZABRANE?

Argument 1: Ako zemlja nije članica OECD-a ili EU-a, svejedno može pravilno postupiti s opasnim otpadom, tako da izmjene i dopune Zabrane nisu potrebne.

Granica koja definira razvijene zemlje i zemlje u razvoju, odnosno tranzicijske zemlje, za potrebe kontrole trgovine nikada ne može biti savršena, a protivnici izmjena i dopuna Zabrane žele istaknuti anomalije u Prilogu VII. Međutim, razlike navedene u izmjenama i dopunama Zabrane od strane potpisnica Baselske konvencije ne razlikuju samo relativno bogatstvo države (pružanje nacionalne sigurnosne mreže, pravnu i tehničku infrastrukturu sa svrhom zaštite

zdravlja ljudi i okoliša), već i relativne demokratske norme koje moraju biti prisutne kako bi se osigurala prava građana_ki na tu zaštit

U teoriji bi se najmodernije postrojenje za gospodarenje otpadom moglo izgraditi i u zemlji u razvoju, ali takve države vrlo vjerojatno neće imati resurse potrebne za osiguranje odgovarajućeg praćenja emisija ili održavanje rada na takvim strojevima, niti će imati potrebne uvjete za pravnu i zdravstvenu zaštitu kao ni zakone potrebne radi zaštite radnika_ca i zajednice te očuvanja okoliša. Takav objekt bi zahtijevao stalan protok uvezenog opasnog otpada koji bi zemlju mogao pretvoriti u leglo opasnog otpada.

Iskorištavanje negativnih vanjskih utjecaja, omogućeno trgovanjem otpadom između razvijenih zemalja i zemalja u razvoju, seže daleko izvan granica samih postrojenja za gospodarenje otpadom. Negativni utjecaji također su definirani kontekstom određene države i njenim sposobnostima da štiti svoje građane_ke i okoliš putem sigurnosnih mreža. Bez obzira na tehnologiju koja se koristi u postrojenju, mala je vjerojatnost da države koje nisu u Prilogu VII mogu pružiti isti paket zaštite koje države iz Priloga VII mogu pružiti isključivo na temelju relativnog bogatstva. Razvijene zemlje koje inzistiraju na tome da zemlje u razvoju mogu adekvatno zbrinjavati opasni otpad iznose teorijske argumente o tehnologiji, ali pritom zanemaruju činjenicu da je pravi razlog izvoza iz bogatih u siromašnije zemlje isključivo ekonomski - eksternalizacija troškova i time iskorištavanje slabijih ekonomija.

Argument 2: Prepreke trgovanju otpadom na kraju štete cirkularnoj ekonomiji koja mora pojačati recikliranje i vraćati otpad u proizvodne centre.

Koncept cirkularne ekonomije uključuje razumijevanje efekta negativnih vanjskih utjecaja koji podrivaju ravnopravne uvjete potrebne za ispravnu cirkularnu ekonomiju. Negativne vanjske okolnosti u trgovanju otpadom zapravo su troškovi koje, zbog utjecaja opasnog otpada kojeg stvaraju razvijene zemlje, na kraju plaćaju pogođene zajednice i ekosustavi. Takve vanjske pojave narušavaju istinsku cirkularnost ekonomije budući da potiču prljava i jeftina odredišta za zbrinjavanje otpada, umjesto izmjene dizajna od strane proizvođača kojim bi se izbjeglo stvaranje opasnog otpada.

Odgovorno recikliranje znači da se ono obavlja što je moguće bliže izvoru stvaranja, a nikako ne putem neujednačenih ekonomskih uvjeta gdje se relativna slabost može iskoristiti na loš način.

Također je bitno spomenuti da prijevoz opasnog otpada u zemlje u razvoju i iz zemalja u razvoju, isključivo kako bi se koristila jeftina radna snaga, u uvjetima u kojima se propisi za zaštitu okoliša i radništva slabo ili uopće ne primjenjuju, kao i slabija infrastruktura prisutna u slabijim ekonomijama, zbog preoceanskog transporta, a time i dodatnih emisija CO₂, stvara dodatni pritisak na već razorenu klimu.

DODATAK 1. TEKST IZMJENE I DOPUNE ZABRANE UVOZA I IZVOZA OPASNOG OTPADA BASELSKE KONVENCIJE

Izmjena i dopuna Zabrane pravno je obvezujući sporazum o izmjeni Baselske konvencije s novom predambularnom stavkom, novim člankom (4a) te novim Prilogom (VII). Ova tri dodatka trebala bi zabraniti zemljama navedenima u Prilogu VII, koji uključuje države članice Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj, Europsku uniju i Lihtenštajn, da izvoze opasni otpad definiran Konvencijom u bilo koji tranzit ili uvoz zemalja koje nisu u Prilogu VII. Kada stupi na snagu, bit će obvezujuća za sve države koje su je ratificirale, a za države koje postanu stranke nakon što izmjene i dopune Zabrane stupe snagu bit će pravno obvezujuće. Izmjene i dopune otvorene su za ratifikaciju od strane bilo koje države potpisnice Baselske konvencije.

Tekst Izmjene zabrane glasi kako slijedi:

Umetnite novi predambularni stavak 7 bis:

„Uviđajući da prekogranično kretanje opasnog otpada, posebno u zemlje u razvoju, ima visoki rizik da ne predstavlja ekološki prihvatljivo upravljanje opasnim otpadom kako to zahtijeva Konvencija.“

Dodati novi članak 4A:

„1. Svaka zemlja navedena u Prilogu VII zabranit će svako prekogranično kretanje opasnog otpada namijenjenog operacijama u skladu s Prilogom IV A, državama koje nisu navedene u Prilogu VII.

2. Svaka država navedena u Prilogu VII će do 31. prosinca 1997. postupno obustaviti i zabraniti sva prekogranična kretanja opasnog otpada prema članku 1. stavku 1. točki (a) Konvencije koji su namijenjeni za postupke prema Prilogu IV B, državama koje nisu navedene u Prilogu VII. Takvo prekogranično kretanje neće biti zabranjeno ukoliko Konvencija ne označava otpad kao opasan. ”

Prilog VII

„Stranke i druge države članice OECD-a, EZ-a, Lihtenštajna.“

DODATAK 2. POVIJEST IZMJENA I DOPUNA ZABRANE

Baselska konvencija nastala je u ožujku 1989. godine u gradu Baselu u Švicarskoj, kao globalni odgovor na alarmantni porast trgovine toksičnim otpadom, koji je postao epidemija u kasnim 1980-ima. Novim se sporazumom nastojalo izravno riješiti te pošasti, budući da su zemlje u razvoju diljem svijeta tražile da se takav "toksični kolonijalizam" odmah zabrani. Nažalost, zbog konsenzusne osnove koja se koristi za formiranje međunarodnog prava, učinak Konvencije je bio daleko manji od početne ideje, budući da su bogate države poput Sjedinjenih Američkih Država i Japana formirale najmanji mogući nazivnik te su, na užas zemalja u razvoju, uložile veto na bilo koji pojam o zabrani trgovine. Konkretno, afrička skupina država koje su bile izložene najvećem svjetskom odlaganju europskog tvorničkog otpada bila je duboko razočarana konačnim tekstom ugovora koji nije uključivao zabranu izvoza osim u Antarktiku. Kao dodatni kompromis, u Konvenciju je uvršten stavak (članak 15. stavak 7) koji predviđa mogućnost da države u budućnosti razmotre potpunu zabranu. U to vrijeme je Greenpeace na konferencijskom centru razvukao transparent na kojem je pisalo: "Baselska konvencija legalizira toksični teror", a Afrikanci su izišli sa sastanka odbijajući potpisati novi sporazum te se umjesto toga zakleli da će se vratiti u Afriku kako bi stvorili vlastitu Konvenciju - onu koja bi uključivala potpunu zabranu izvoza na svoj kontinent.

U razdoblju nakon toga, od 1989. do 1992. godine, zemlje u razvoju širom svijeta nisu odustale od toga; štoviše, u Africi su preuzele vodeću ulogu u prvom prihvaćanju zabrana trgovine otpadom u regiji. Tako su nastale: Waiganska Konvencija u Južnom Tihom oceanu, Izmirski protokol u mediteranskoj regiji, Acuerdo Regionalni sobre el Movimiento Transfronterizo de Desechos Peligrosos i afrička konvencija Bamako koje vrijede još i danas. Do 1992. godine, kada se održala prva konferencija država potpisnica Baselske konvencije u Piriápolisu u Urugvaju, mnoge države koje su podupirale regionalne zabrane počele su se zalagati za globalnu zabranu, ali izvršni tajnik UNEP-a, dr. Mostafa Tolba obeshrabrio je izglasavanje jer na prvom sastanku osim Danske, nijedna razvijena zemlja nije podržala odluku o stvaranju zabrane.

Na drugoj Konferenciji stranaka koja se održala 1994. godine u Ženevi, nakon višemjesečnog medijskog pritiska izazvanog nizom akcija Greenpeacea koji su blokirali i vraćali pošiljke europskog otpada iz cijelog svijeta, Europska unija je odlučila pridružiti se G77 (blok zemalja u razvoju) i Kini u podršci globalnoj zabrani. Slijedile su mnoge žestoke rasprave i pregovori predvođeni od strane dr. Nesiah iz Šri Lanke koji je, predstavljajući G77, bio govorio grupi JUSCANZ2 o tome kako su odbili oslabiti osnovni koncept globalne zabrane bez iznimaka, iako su bili otvoreni za pregovore o datumu provedbe, nakon čega je globalna zabrana ipak bila usvojena. Odlukom II / 12 odlučeno je da će se Zabrana izvoza opasnog otpada u „zemlje u razvoju“ iz „razvijenih zemalja“ iz bilo kojeg razloga, odmah morati odrediti ili za konačno odlaganje ili za postupno recikliranje s najdužim rokom od dvije godine i tri mjeseca. Odluka je donesena konsenzusom te je prihvaćena kao orijentir za ljudska prava i okoliš.

Moglo bi se pomisliti da je tada rasprava bila završena, ali to još uvijek nije bio kraj. Grupa JUSCANZ u tom trenutku je bila započela dugotrajni rat protiv zabrane izvoza opasnog otpada

iz razvijenih zemalja u zemlje u razvoju. Odmah nakon sastanka izjavili su da odluka Konvencije nije pravno obvezujuća. Iako se mnogi nisu složili s takvom interpretacijom ugovora, a danski je ministar zaštite okoliša, pokojni g. Svend Auken, prepoznavši njihov pokušaj da izbjegnu zabranu, izjavio da će na sljedećem sastanku predložiti izmjene i dopune Konvencije. Unatoč tome što je drugi put oporba bila mnogo organiziranija i bolje financirana, na trećoj Konferenciji stranaka koja se održala u Ženevi u rujnu 1995., predložene izmjene i dopune opet su bile usvojene konsenzusom kao Odluka III / 1.

Međutim, države JUSCANZ nisu prestale raditi na tome da naruše stupanje izmjena i dopuna na snagu. 1997. godine, nakon što je Greenpeace odlučio prestati raditi na Konvenciji, osnovana je nova organizacija poznata kao Basel Action Network (BAN). BAN je osnovan kako bi nastavio borbu protiv moćnih razvijenih zemalja i lobija poslovnog sektora poput Instituta za industriju recikliranja otpada i Američke gospodarske komore. Izmjene i dopune Zabrane ponovno su bile ozbiljno dovedene u pitanje, isprva naporima da se sruši Prilog VII, u što se uključilo mnogo država što ih je pretvorilo u nešto poput „Kluba za trgovanje otpadom“. Budući da je to bilo odbijeno na četvrtoj Konferenciji stranaka, zamjena za to bila je dugotrajna i vrlo sporna „analiza Priloga VII“ koja je nakon mnogo godina jednostavno obustavljena bez donošenja ikakvih zaključaka. U jednom je trenutku čak i tajnica Konvencije - Katharina Kummer, navodno neutralna, imala izjave protiv izmjena i dopuna Zabrane, iako ih je, u tom trenutku, bila podržala većina država. Pokušaj da se dozvoli korištenje članka 11 za zaobilaženje Zabrane bio je odbačen, a u posljednjoj je bitci bila podnesena nova tvrdnja o tome da je jezik koji opisuje način na koji izmjene i dopune u Konvenciji stupaju na snagu bio dvosmislen. Prema tome je JUSCANZ pružio tumačenje postupka kojim se inzistiralo na tome da izmjene i dopune mora izglasati 3/4 država potpisnica u sadašnjem vremenu, a ne u vremenu kada je Zabrana bila usvojena (pristup fiksnog vremena). Pristup „sadašnjeg“ vremena odgodio bi stupanje na snagu za još možda 30 godina.

U tom kritičnom trenutku, Švicarska i Indonezija pristigle su u spas. Pokrenule su inicijativu (CLI) s ciljem da se riješi zastoje stupanja Zabrane na snagu. To je rezultiralo povijesnom odlukom u Cartageni u Kolumbiji 2011. godine, gdje je na desetoj Konferenciji stranaka, uz pomoć kolumbijskog naroda, odlučeno kako Zabrana može stupiti na snagu s 3/4 stranaka prisutnih u trenutku donošenja Zabrane 1995. godine.

2019. godine, gotovo deset godina kasnije, Sveti Kristofor i Nevis, a potom i Hrvatska, bile su posljednje dvije zemlje koje su ispunile broj potreban za stupanje Zabrane na snagu. Izmjene i dopune Zabrane stupit će na snagu od 5. prosinca 2019. godine.